

Zginanie poprzeczne

sformułowanie problemu, hipoteza płaskich przekrojów, naprężenia normalne i styczne, projektowanie, trajektorie naprężeń głównych, przykłady

Sformułowanie problemu

Zginaniem poprzecznym nazywamy przypadek obciążenia pręta, utwierdzonego w p. $O(0, 0, 0)$, obciążeniem poprzecznym $q_z(x)$, przyłożonym do pobocznicy pręta. Zakładamy symetrię względem osi z zarówno przekroju pręta jak i działającego obciążenia. Osie y i z są głównymi centralnymi osiami bezwładności przekroju poprzecznego pręta. Jest to najczęściej spotykany przypadek pracy ustroju prętowego — większość ustrojów prętowych poddana jest zginaniu poprzecznemu.

Rozwiązania zagadnienia brzegowego nie udaje się uzyskać podejściem statycznym z uwagi na dowolność kształtu przekroju poprzecznego i dużą dowolność przyłożonego obciążenia. Dlatego zamiast szukać ścisłego rozwiązania skorzystamy z uzyskanego wcześniej wyniku dla zginania prostego, stosując podejście kinematyczne.

Hipoteza płaskich przekrojów

Przyjmujemy, że przekrój płaski i prostopadły do osi pręta przed odkształceniem, pozostaje płaski po odkształceniu. Doświadczenie nie potwierdza tej hipotezy, jednak wzory wynikające z niej zapewniają wystarczającą dla celów praktycznych dokładność. To, że przekrój po odkształceniu pozostaje płaski, oznacza liniowy rozkład odkształceń normalnych po wysokości przekroju:

$$\varepsilon_x = \varepsilon_0 + \kappa z.$$

Dwa parametry występujące w powyższym wzorze mają prostą interpretację fizyczną: ε_0 jest odkształceniem liniowym (wydłużeniem lub skróceniem względnym) włókien dla $z = 0$ a κ oznacza krzywiznę tych włókien.

Naprężenia normalne

Przyjmujemy (co również zostało potwierdzone doświadczalnie), że naprężenia normalne:

$$\sigma_x \gg \sigma_y, \sigma_z.$$

Z równań Hooke'a i hipotezy płaskich przekrojów wynika:

$$\varepsilon_x = \frac{1}{E} [\sigma_x - \nu(\sigma_y + \sigma_z)] \approx \frac{\sigma_x}{E} \Rightarrow \sigma_x = E\varepsilon_x = E\varepsilon_0 + E\kappa z.$$

Z warunków równoważności otrzymujemy:

$$\iint_F \sigma_x dF = E\varepsilon_0 F + E\kappa S_y = E\varepsilon_0 F = N = 0 \Rightarrow \varepsilon_0 = 0,$$

$$\iint_F \sigma_x z dF = E\varepsilon_0 S_y + E\kappa J_y = E\kappa J_y = M_y(x) \Rightarrow \kappa(x) = \frac{1}{\rho(x)} = \frac{M_y(x)}{EJ_y}.$$

Pierwszy wynik mówi nam, że długość osi pręta nie ulega zmianie. Z drugiego wniosku-jemy, że krzywizna osi pręta jest proporcjonalna do momentu zginającego i odwrotnie proporcjonalna do sztywności zginania. W przeciwieństwie jednak do zginania prostego, krzywizna osi pręta nie jest stała i zmienia się wraz ze zmianą momentu zginającego.

Wstawiając otrzymane zależności do wzoru na naprężenia normalne, otrzymujemy identyczny wzór jak dla zginania prostego:

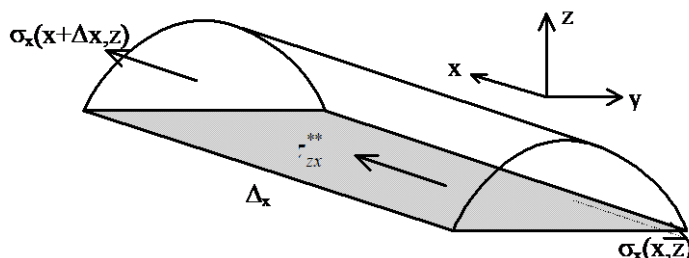
$$\sigma_x = \frac{M_y}{J_y} z$$

a jedyna różnica polega na zależności od współrzędnej osi podłużnej pręta. Rozkład naprężeń normalnych w przekroju poprzecznym jest więc liniowy. Ekstremalne naprężenia normalne powstają we włóknach skrajnych. To, które włókna są rozciągane, odczytujemy z wykresu momentów zginających, narysowanego po stronie włókien rozciąganych. Największe co do bezwzględnej wartości naprężenia normalne wystąpią w przekroju $M_{\max}$.

Oś obojętna pokrywa się z osią y — główną centralną osią bezwładności.

Uśrednione naprężenia styczne

Rozpatrzmy równowagę elementu jak na rysunku:

Oznaczmy przez τ_{zx}^{**} naprężenia styczne, uśrednione po Δx i szerokości cięcia $b(z)$.

Z sumy rzutów na oś x mamy:

$$-\iint_{A_1} \sigma_x(x, z) dF + \iint_{A_1} \sigma_x(x + \Delta x, z) dF + \tau_{zx}^{**} b(z) \Delta x = 0.$$

Ponieważ z tw. Lagrange'a jest:

$$\sigma_x(x + \Delta x, z) = \frac{M_y(x + \Delta x)}{J_y} z = \frac{M_y(x)}{J_y} z + \frac{dM_y(x + \xi \Delta x)}{dx} \frac{z}{J_y} \Delta x,$$

otrzymujemy więc po podzieleniu przez Δx i dla $\Delta x \rightarrow 0$:

$$\tau_{zx}^{**} = -\frac{Q(x) S_y^1(z)}{J_y b(z)}$$

(to samo inaczej)

$$\text{Sumę rzutów zapisujemy: } -\iint_{A_1} \sigma_x dF + \iint_{A_1} (\sigma_x + d\sigma_x) dF + \tau_{zx}^{**} b dx = 0.$$

$$\text{Naprężenia normalne: } \sigma_x + d\sigma_x = \frac{M_y + dM_y}{J_y} z = \frac{M_y}{J_y} z + \frac{dM_y}{J_y} z,$$

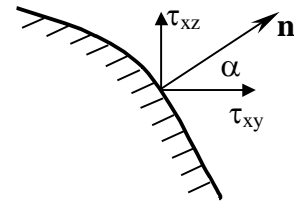
$$\text{a więc po scałkowaniu, mamy: } \tau = \frac{dM_y}{dx} \frac{S_y}{I_y b} = \frac{QS_y}{I_y b}$$

Komentarz do wzoru:

1. Gwiazdka przy naprężeniach stycznych oznacza wartość średnią z całej długości cięcia $b(z)$. W dalszej części nie będziemy jej pisać, pamiętając że mamy do czynienia z wielkościami uśrednionymi.
2. Znak naprężenia określamy wg konwencji znakowania naprężeń, wstawiając bezwzględne wartości zarówno siły poprzecznej jak i momentu statycznego odciętej części przekroju.
3. Ponieważ oś y jest główną centralną osią bezwładności, obojętne jest którą z 2 części przekroju weźmiemy pod uwagę (ich momenty statyczne różnią się jedynie znakiem).
4. Wzór może być praktycznie przydatny jedynie dla przekrojów litych. Dla przekrojów cienkościennych błąd jest trudny do oszacowania a ponadto zazwyczaj zbyt duży.
5. Z symetrii tensora naprężenia wynika $\tau_{zx} = \tau_{zy}$.
6. Z warunków brzegowych dla nieobciążonej części brzegu wynika, że na brzegu naprężenia tnące muszą być styczne do konturu:

$$\mathbf{n}(0, \cos \alpha, \sin \alpha), \quad q_{nx} = 0 \quad \Rightarrow \quad \tau_{xy} \cos \alpha + \tau_{xz} \sin \alpha = 0$$

(ostatnie wyrażenie przed znakiem równości oznacza rzut naprężeń stycznych na kierunek normalnej zewnętrznej)

Projektowanie

Jedynie 3 elementy macierzy naprężenia (uwzględniając symetrię: 2 elementy) są niezależne, pozostałe nie mają praktycznego znaczenia. Projektowanie z warunku wytrzymałościowego polega na spełnieniu nierówności:

$$\max(\sigma_x) \leq R, \quad \max(\tau_{xz}) \leq R_t,$$

gdzie R_t oznacza wytrzymałość obliczeniową na ścinanie. Dla materiałów plastycznych, takich jak np. stal, zazwyczaj wytrzymałość na ścinanie stanowi ok. $0.5 - 0.577 R^1$

Ekstremalnych naprężeń normalnych poszukujemy w przekroju występowania największego co do bezwzględnej wartości momentu zginającego, we włóknach najbardziej oddalonych od osi obojętnej y .

Ekstremalnych naprężeń stycznych poszukujemy w przekroju występowania największej siły poprzecznej, we włóknach dla których naprężenia ścinające przyjmują wartość ekstremalną (najczęściej jest to oś główna centralna y).

Przykład

Określić stosunek maksymalnego naprężenia normalnego do maksymalnego naprężenia stycznego dla wspornika o przekroju prostokątnym, obciążonego siłą na końcu.

Rozwiązanie:

$$M_{\max} = Pl, Q_{\max} = P, \sigma_{\max} = \frac{6Pl}{bh^2}, \tau_{\max} = 1.5 \frac{P}{bh}, \frac{\sigma_{\max}}{\tau_{\max}} = 4 \frac{l}{h}$$

Jak widać dla przeciętnej belki naprężenia styczne są wielokrotnie mniejsze od naprężeń normalnych i mimo, że wytrzymałość obliczeniowa na ścinanie jest z reguły mniejsza od wytrzymałości obliczeniowej dla naprężeń normalnych, warunkiem wymiarującym przekrój jest warunek na naprężenia normalne.

¹ wartości te wynikają ze wzoru na naprężenia zredukowane wg hipotez C-T-G i H-M-H

Dlatego projektowanie przekroju najczęściej przebiega w ten sposób, że najpierw projektujemy przekrój ze względu na naprężenia normalne a następnie sprawdzamy jedynie naprężenia styczne.

Rozkład naprężeń stycznych w przekroju prostokątnym

$$\tau_{xz} = \frac{Q \left(\frac{h}{2} \frac{h}{4} - \frac{z^2}{2} \right) b}{\frac{bh^3}{12} b} = \frac{3Q \left[1 - \left(\frac{2z}{h} \right)^2 \right]}{2bh}, \quad \max(\tau_{xz}) = \tau_{xz}(z=0) = \frac{3}{2} \frac{Q}{F}$$

Rozkład naprężeń jest paraboliczny, z maksimum w połowie wysokości prostokąta.

Rozkład naprężeń stycznych w przekroju kołowym

$$\max \tau_{xz} = \frac{4}{3} \frac{Q}{F}$$

Rozkład jest również paraboliczny.

Rozkład naprężeń stycznych w przekroju trójkątnym

$$b(z) = \frac{2}{3}b - \frac{b}{h}z, \quad h(z) = \frac{2}{3}h - z, \quad \frac{S_y(z)}{b(z)} = \frac{1}{2}h(z) \left(z + \frac{h(z)}{3} \right)$$

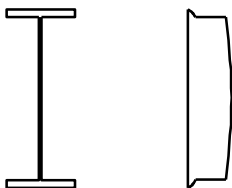
$$\frac{\partial \tau_{xz}}{\partial z} = 0 \Rightarrow \frac{\partial}{\partial z} \left[\left(\frac{2}{3}h - z \right) \left(\frac{2}{9}h + \frac{2}{3}z \right) \right] = 0 \Rightarrow z = \frac{h}{6}$$

$$\max(\tau_{xz}) = \frac{Q}{J_y} \frac{h^2}{12} = \frac{36Q}{bh^3} \frac{h^2}{12} = 3 \frac{Q}{bh} = \frac{3}{2} \frac{Q}{F}$$

Maksimum naprężeń wystąpi w połowie wysokości trójkąta (dla $z = h/6$).

Rozkład naprężeń stycznych w przekroju dwuteowym

Profil spawany IPES 600 huty „Pokój” ma wymiary: wysokość całkowita 600 mm, szerokość półek 220 mm, grubość środnika 8 mm, wysokość półek 23 mm. Określić część siły poprzecznej przenoszanej przez środnik.

Moment statyczny w środniku: $S_y(z) = 1460 + 306 - 4z^2$,

stosunek naprężeń maksymalnych do minimalnych w środniku wynosi 1.21 a więc wykres naprężeń stycznych w środniku jest „płaski” (naprężenia są prawie stałe).

Siła poprzeczna jaka jest przenoszona przez środnik wynosi:

$$Q = b \int_{-\frac{h}{2}}^{\frac{h}{2}} \frac{QS_y(z)}{J_y b} dz = \frac{92200}{95600} Q = 0.965Q \text{ i stanowi 96.5\% całkowitej siły}$$

Przy przenoszeniu ścinania pracuje więc przede wszystkim środnik.

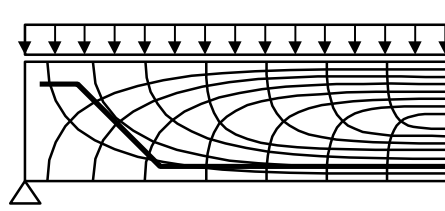
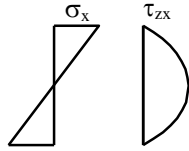
Przykład - trajektorie naprężeń głównych

Zaprojektować belkę jednoprzęsłową $l = 4$ m, o przekroju poprzecznym $a \times 2a$, obciążoną obciążeniem ciągłym $q = 90$ kN/m. $R = 300$ MPa, $R_t = 100$ MPa.

Projektowanie: $M_{\max} = ql^2/8 = 90 \cdot 10^3 \cdot 4^2 / 8 = 180$ kNm, $W_y = a(2a)^2 / 6 = 2/3 a^3$

$$\frac{180 \cdot 10^3}{2a^3} \leq 300 \cdot 10^6 \Rightarrow a^3 \geq \frac{180 \cdot 10^3}{2 \cdot 300 \cdot 10^6} \Rightarrow a \geq 0.0965\text{m} \cong 0.1\text{m}$$

Sprawdzenie naprężeń stycznych: $Q_{\max} = 180 \text{ kN}$, $\tau_{\max} = \frac{3}{2} \frac{180 \cdot 10^3}{0.1 \cdot 0.2} = 13.5 \text{ MPa} < R_t$

Naprężenia główne:

- we włóknach skrajnych istnieją jedynie naprężenia normalne, kierunki główne pionowo i poziomo
- w osi obojętnej istnieją jedynie naprężenia styczne, kierunki

główne są obrócone pod kątem 45°

- dla dowolnego z : $\text{tg } \alpha_1 = \frac{\tau}{\sigma_1}$

Trajektorie naprężeń głównych są to rodziny wzajemnie prostopadłych linii stycznych w każdym punkcie do kierunków głównych.

Obraz trajektorii naprężeń głównych belki pokazuje rysunek.